

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Ład społeczny i wielokulturowość : konteksty socjologiczno-polityczne

Author: Anna Śliz, Marek S. Szczepański

Citation style: Śliz Anna, Szczepański Marek S. (2016). Ład społeczny i wielokulturowość : konteksty socjologiczno-polityczne. W: T. Nawrocki, W. Świątkiewicz (red). Ład społeczny i jego przedstawienia : księga jubileuszowa Profesora Jacka Wodza (S. 82-92). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Anna Śliz, Marek S. Szczepański

Ład społeczny i wielokulturowość: konteksty socjologiczno-polityczne

Noblista na początek

Laureat literackiego Nobla Jean-Marie Gustave LE CLÉZIO (2010: 5) pisał: „Wojna wznieciła wicher, który unicestwi wszystko”. Ta apokaliptyczna wizja świata wpisuje się w przełomowe wydarzenia globalnej historii, które wyznaczały wybitne osiągnięcia myśli naukowej. W kontekście rozważań socjologicznych myślimy m.in. o ideach oświeceniowych, które miały stanowić fundament budowy nowego ładu społecznego na zgliszczach feudalizmu. To Oświecenie i kolejne epoki stanęły przed wyzwaniem przywrócenia porządku społecznego opartego na wiedzy naukowej, a nie, jak w feudalizmie, teologicznej. Chodziło o stworzenie systemu aksjologicznego i normatywnego, który byłby adekwatny do rodzącej się rzeczywistości społecznej. A rzeczywistość ta odrzucała tradycyjne systemy religijne i społeczne skutki bezrefleksyjnej wiary (np. przypisanie do pozycji społecznej). Godziła w autorytety, które zmuszały człowieka do przyjmowania świata *a priori*. Uderzała w instytucje polityczne i społeczne, które oparte były na despotyzmie i samowoli władców. I w końcu odrzucała systemy myślenia, których twierdzenia nie były zgodne z faktami. Myśl oświeceniowa dążyła do rekonstrukcji ludzkiego świata, który nie przyjął uniwersalistycznego programu, ale był zależny od miejsca i czasu. Ważniejszym problemem było poszukiwanie ładu społecznego, ponieważ kryzys tradycyjnego wymagał takiej koncepcji, która nie odwoływałaby się do czegośkolwiek, co wymyka się spod kontroli rozumu (SZACKI, 2002: 81–82). Chodziło więc o ład społeczny stworzony w oparciu o pełen racjonalizm. Ten przykład to wielkie (globalne) przeobrażenia ładu społecznego. W historii spotykamy również przeobrażenia ładu społecznego w mniejszej skali, jak w ramach jednego społeczeństwa.

Celem prezentowanego artykułu jest zwrócenie uwagi na proces budowania ładu społecznego w obliczu konkretnej rzeczywistości społecznej, którą charakteryzuje silne zróżnicowanie kulturowe¹, a osiągnięty porządek społeczny to idea multikulturalizmu, czyli „ideologia i polityka respektowania i harmonizowania różnic kulturowych na obszarze danego państwa” (GOLKA, 2007: 224). Stąd jako empiryczny punkt odniesienia prezentowanych rozważań przyjęliśmy Kanadę, a konkretnie fragment jej historii, który mówi o rodzących się separatyzmach etnicznych i socjologiczno-politycznej drodze ich okiełznania.

Historia kanadyjskiego separatyzmu

Zrozumienie ścieżki konstytuowania się ładu społecznego w Kanadzie w oparciu o politykę wielokulturowości – multikulturalizm – wymaga sięgnięcia do pierwszych chwil europejskiego osadnictwa na północnych krańcach kontynentu amerykańskiego. Pierwsi imigranci z Europy zastali na terytorium Kanady ład społeczny stworzony przez ludność tubylczą (*native people*), czyli kanadyjskich Aborygenów – Indian, Indian niestatusowych, Inuitów (Eskimosów) i Metysów, którzy w konsekwencji europejskiego osadnictwa zepchnięci zostali do rezerwatów. Równocześnie rozpoczęła się walka o hegemonię między imigrantami z Wielkiej Brytanii i Francji. Rywalizacja ta zapoczątkowała długotrwały proces kształtowania się wielokulturowego społeczeństwa kanadyjskiego – nowego ładu społecznego.

Pomijając długie i skomplikowane dzieje kanadyjskiej imigracji, wspomnieć trzeba, że najstarszą osadą europejską była kolonia francuska zwana Acadią, dokąd w 1604 roku przybyło 120 francuskich osadników z regionu południowej Loary. Zachowali oni swoją odrębność kulturową od późniejszych imigrantów wywodzących się głównie z północnej Francji i utworzyli społeczność Nowej Francji. Nazwa *Nowa Francja* pochodzi z czasów wypraw Jacques’a Cartiera i Samuela de Champlain, który u ujścia Rzeki św. Wawrzyńca założył obóz wojsko-

¹ Społeczeństwo zróżnicowane kulturowo to takie, które składa się z dwóch lub więcej grup bądź kategorii kulturowych oraz któremu stworzono warunki ku temu, aby każda z nich w jakiś sposób mogła podtrzymywać swoje wartości kulturowe. Nie zawsze zróżnicowanie kulturowe jest widoczną cechą społeczeństwa, uzewnętrznia się ono dopiero w procesach narastania sfery wolności i demokracji. Rozróżnienia między zróżnicowanymi kulturowo, pluralistycznymi oraz wielokulturowymi społeczeństwami dokonał Andrzej Sadowski. Przyjął on, że społeczeństwo będzie ewaluowało od społeczeństwa zróżnicowanego kulturowo poprzez społeczeństwo pluralistyczne do społeczeństwa wielokulturowego (multikulturalizm). Taki schemat zakłada prymat układów kulturowych nad politycznymi.

wy (1608), a następnie osadę, na której fundamencie wyrosło miasto Quebec (RYCERSKA, 2003: 319).

Historia osadnictwa brytyjskiego² na ziemi kanadyjskiej związana jest natomiast z nazwiskiem Humphreya Gilberta, który przyплыł do wybrzeży Nowej Fundlandii w roku 1583. Ale to wiek XVII stał się czasem ekspansji kolonialnej Brytyjczyków. Ta osadnicza dynamika zaniepokoiła Francję tak daleko, że u stóp potężnego urwiska Przylądka Diamentowego zbudowali Francuzi wojskową warownię, dającą początek wspomnianemu już miastu Quebec. W tym samym czasie rodził się Montreal, czemu towarzyszyły liczne walki, potyczki i zawierane przymierza z niektórymi plemionami indiańskimi. Z innymi Francuzi toczyli walki, jak z Irokezami, którzy prowadzili wymianę handlową z angielskimi i holenderskimi osadami. Za futra bobrowe otrzymywali muszkiety, proch, wódkę i noże, których używali do wyeliminowania francuskiej społeczności. Tymczasem od 1663 roku Kanada stała się oficjalną prowincją królewską zarządzaną przez urzędników króla francuskiego, a ludność francuska zaczęła zasiedlać pas wzdłuż Rzeki św. Wawrzyńca. W odpowiedzi na takie fakty brytyjscy osadnicy zawładnęli obszarami dzisiejszej prowincji Manitoba i częściowo prowincji Ontario i Quebec, stając się konkurentami francuskich kupców, oferując Indianom tańsze i lepsze produkty. Wówczas rozpoczęła się rzeczywista rywalizacja między Francuzami a Anglikami o panowanie nad terytorium Kanady. Terytorium to przez kolejne dziesiątki lat przechodziło z rąk do rąk aż do 1759 roku, kiedy nastąpiło ostateczne zdobycie Kanady przez Anglików: 18 września 1759 roku po ciężkich walkach skapitulowała stolica Nowej Francji i wojska angielskie wkroczyły do Quebecu. W tym momencie los Kanady został przesądzony. Dnia 8 września 1760 roku podpisany został akt bezwzględnej kapitulacji francuskiej Kanady. Zawarty 10 lutego 1763 roku pokój paryski przypieczętował upadek francuskiego imperium kolonialnego w Ameryce Północnej, a Kanada przypadła Wielkiej Brytanii. Ten sam traktat paryski uznawał odrębność Quebecu i jego francuski charakter, co potwierdzono wydanym w 1774 roku *Quebec Act*, zwanym także *Magna Charta of the French-Canadian Race* (RYCERSKA, 2003: 320). Prowincja Quebec stała się etnicznie i kulturowo francuska, co nie było do końca akceptowane przez osadników brytyjskich. Ale mimo wielu starań nie udało się osłabić francuskiego charakteru prowincji. Ludność, tradycja, język i zwyczaje dominujące w Quebecu stanowiły silną i dużą wyspę w amerykańskim imperium brytyjskim.

Stawanie się współczesnej Kanady to permanentny antagonizm o dominację między Francuzami a Brytyjczykami, do którego to sporu sukcesywnie dołączały kolejne grupy imigrantów osiedlających się na byłym terytorium Indian i Inuitów. Proces ten integrował mieszkańców Kanady jako lojalnych obywateli.

² Opis historii rywalizacji o dominację w Kanadzie między Francuzami a Anglikami przedstawiamy za: ZINS, 1975.

Równocześnie ich lojalność narodowa skierowana była do własnej grupy etnicznej bądź narodowej. Konstytuował się więc porządek społeczny jako efekt kanadyjskiej ideologii multikulturalizmu. Jest to proces odrębny od utrwalonego w socjologii, który za najważniejszy element społecznej integracji przyjmował wspólnie podzielany przez członków społeczeństwa system aksjonormatywny. August Comte nazwał ten system *consensus universalis* (COMTE, 2001: 54–61; TURNER, 1998: 10). Wspólne podzielenie systemu aksjologicznego i normatywnego charakteryzuje państwa nacjonalistyczne, które pierwszeństwo przyznają dominującej grupie narodowej, a pozostałe mniejszości winny się tej formie współistnienia podporządkować. Istota prezentowanego zagadnienia dotyczy państw wieloetnicznych, w których brak miejsca na dominację jednej grupy narodowej. Problemem staje się stworzenie państwa obywatelskiego, które zintegruje różne narodowości, grupy etniczne i kulturowe (RYCERSKA, 2003: 311–312). Potęgą społeczeństwa obywatelskiego

[...] tkwi w jego różnorodności i zdolności do współpracy, w funkcjonowaniu nie pomimo różnic, lecz właśnie z uwagi na różne kultury i charakter, w ramach prawa i raczej na zasadzie uzupełniania się niż sprzeczności. [...] Społeczeństwo obywatelskie charakteryzuje się różnymi więzami, religijnymi, etnicznymi, kulturowymi, ale państwo obywatelskie nie ingeruje w ten całkowicie społeczny obszar [...] (RYCERSKA, 2003: 313).

Państwo w tym kontekście ustala jedynie prawo i strzeże porządku społecznego poprzez budowę systemu polityczno-administracyjnego. Oddzielenie sfery społeczeństwa obywatelskiego od państwa jest „jedną z dróg zbudowania wieloetnicznego, demokratycznego, pluralistycznego państwa obywatelskiego. Wszyscy obywatele mają takie same prawa i obowiązki niezależnie od przynależności i tożsamości kulturowej, etnicznej, religijnej” (RYCERSKA, 2003: 313). W państwie wieloetnicznym sfera etniczna obywateli należy do ich sfery życia prywatnego. Państwo wieloetniczne nie kieruje się żadną formą przymusu, ale dąży do wypracowania mechanizmów wzmacniania więzi społecznej wśród zróżnicowanych kulturowo grup etnicznych. I na takiej drodze budowania własnej rzeczywistości społecznej znalazła się Kanada.

Wielokulturowy ład społeczny³

Powstawanie ładu społecznego w wielokulturowej rzeczywistości to uświadamianie sobie współwystępowania różnych grup ludzkich i kulturowych w tej samej przestrzeni z różnymi konsekwencjami (GOLKA, 2007: 224). Polityka tworzenia wewnętrznego ładu społecznego w Kanadzie odcinała się od wszelkich ideologii asymilacyjnych, a w zamian przyjęła jako fundament kulturę dwóch grup założycielskich – francuską i angielską – oraz uwzględniła inne społeczności imigracyjne.

Początkiem tworzenia nowego ładu społecznego było powołanie w 1963 roku przez premiera Lestera Bowlesa Pearsona (1963–1968) Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism (RCBB) – Królewskiej Komisji do spraw Dwujęzyczności i Dwukulturowości Kanady (dalej: Komisja B&B), której naczelnym zadaniem było zbadanie relacji między dominującymi w Kanadzie językami (angielskim i francuskim), kulturami (anglosaską i frankofońską) i opracowanie modelu możliwej koegzystencji między nimi na równoprawnych zasadach (KIJEWSKA-TREMBECKA, 1994: 112–113). Z powstaniem Komisji szczególne nadzieje wiązali Kanadyjczycy francuskiego pochodzenia, którzy chcieli widzieć dla siebie restytucję wszelkich uprawnień, które gwarantowała im przeszłość. Pozostali imigranci zaś liczyli na gwarancję pożądaných uprawnień na przyszłość. Kanada ze swoim imigracyjnym rodowodem musiała uwzględnić również interesy grup etnicznych, które tworzyły specyficzną mozaikę kultur (BRZEZIŃSKI, 1963). Powstanie wspomnianej Komisji było efektem działania grupy anglosaskiej, która dążyła do jednostronnej dominacji w Kanadzie. Równocześnie grupa frankofońska upominała się o należny jej status grupy założycielskiej. Takie działania osłabiały jedność Kanady, gdyż do dyskursu włączyli się także przedstawiciele innych grup etnicznych, upominając się o należne im miejsce w społeczeństwie kanadyjskim. W odpowiedzi głos zabrał między innymi premier Lester Bowles Pearson:

[...] współpraca francusko-angielska na terenie Kanady nie stwarza barier dla innych grup etnicznych. Kraj nasz nie jest tygielkiem stapiającym mniejszości, przeciwnie: stanowi coś w rodzaju podium, gdzie każda kultura się uwydatnia, a jednocześnie każda z nich miesza się z podstawowym dualizmem angielsko-francuskim, charakterystycznym na tutejszym gruncie⁴.

³ W poniższym fragmencie artykułu sięgamy do fragmentów książki ŚLIZ, 2009: 164–190.

⁴ *Premier Pearson o roli grup etnicznych w Kanadzie*, „Głos Polski”, 30 kwietnia 1964, Toronto.

Ideą tworzenia ładu społecznego w Kanadzie była dwujęzyczność i dwukulturowość grup założycielskich współczesnej Kanady, ale także prawo do wyrażania własnej kultury przez inne grupy etniczne przy świadomości, że żadna z nich nie może występować w charakterze współtworzących fundamenty kanadyjskiego państwa federalnego (WOŹNICKI, 1964). Takie prawo przysługiwało wyłącznie grupie francuskiej i angielskiej.

W procesie budowania nowego ładu społecznego w Kanadzie ważną rolę odegrał dokument opublikowany przez komisję B&B zatytułowany *The Cultural Contribution of Other Ethnic Groups – Wkład kulturowy innych grup etnicznych*⁵. Dokument ukazywał miejsce i rolę grup etnicznych (poza angielską i francuską) w procesie powstawania Kanady po odsunięciu od zasadniczego nurtu życia społecznego pierwotnych mieszkańców i ładu społecznego, który był ich udziałem. W dokumencie domagano się integracji wszystkich grup etnicznych, a nie ich asymilacji, oraz przydzielenia równych i pełnych praw obywatelskich mieszkańcom Kanady. Omawiany dokument poświęcony był przede wszystkim problemom kulturowym i eliminacji wszelkich przejawów dyskryminacji, której obawiało się wielu mieszkańców kraju Indian i Inuitów. Zawierał on także wskazówki rozwiązywania problemów wynikających z faktu różnorodności kulturowej i etnicznej Kanady. Jako przykład niech posłuży system edukacji, w którym wprowadzono możliwość nauki języka etnicznego, jeśli chce się go uczyć minimum 10% uczniów w klasie lub studentów, a także możliwość wprowadzenia do nauczania przedmiotów związanych z nauką historii, kultury i tradycji określonego narodu. Wprowadzono także zasadę emitowania w stacjach telewizyjnych i radiowych programów w językach etnicznych i podejmujących etniczne problemy. Tym samym ograniczono przywileje imigrantów brytyjskich czy francuskich, a zwiększano przywileje przedstawicieli wielu innych grup etnicznych⁶. Można więc uznać, że *The Cultural Contribution of Other Ethnic Groups* to zbiór zaleceń i dyrektyw skierowanych przede wszystkim do wszelkich instytucji publicznych Kanady, ale i społeczeństwa, których celem było stworzenie ładu społecznego w oparciu o równość pomiędzy dwiema grupami założycielskimi przy uwzględnieniu wkładu pozostałych grup etnicznych w kulturalne wzbogacenie kraju. Kanada stała się więc krajem dwujęzycznym, którego fundament opiera się na dwóch kulturach – angielskiej i francuskiej, a w rzeczywistości na wielu kulturach, które definiują kulturowe zróżnicowanie Kanady: „[...] inne grupy etniczne to społeczności kulturalne, które znajdują swoje miejsce w społecznościach bądź to francuskiej, bądź angielskiej, a nie jako tzw. trzecia siła, która zdaniem Komisji istnieje jedynie w danych statystycznych, lecz nie

⁵ *Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism. Book IV, The Cultural Contribution of Other Ethnic Groups*. Queen's Printer, Ottawa, Ontario (ON) 1970.

⁶ *Zalecenie Komisji B&B. „Związkowiec”, 24 kwietnia 1970, Toronto.*

w politycznej rzeczywistości”⁷. Zacytowane słowa uznają istnienie w Kanadzie wielu grup kulturowych i etnicznych, ale nie uznają „trzeciej siły”, czyli zjednoczenia grup etnicznych poza angielską i francuską, które stanowiłyby równowagę dwóch grup uznanych za założycielskie. Grupy etniczne winny istnieć wyłącznie w ramach dwóch kultur założycielskich, a nie na równych z nimi prawach. W kontekście tak rysujących się problemów pojawiła się konieczność uporządkowania Kanady poprzez idee respektowania praw wszystkich mieszkańców jako uświadomienie specyfiki kraju, którego współczesne fundamenty zostały stworzone przez przedstawicieli ponad 200 grup etnicznych.

Kanadyjski multikulturalizm

Proces uświadamiania sobie przez Kanadyjczyków własnej wielokulturowości osiągnął kulminację w roku 1971, kiedy rząd przyjął oficjalną ideologię i politykę respektowania i harmonizowania różnic kulturowych na obszarze kraju. W tym momencie stała się Kanada krajem multikulturowym⁸, a społeczeństwo kanadyjskie jest dumne ze swojej wielokulturowości. Zgodnie z założeniami tej ideologii wszystkie kultury występujące na terytorium kraju mają jednakowe prawo do rozwoju. Konsekwencją stanowiska jest ratyfikowanie przez Kanadę Międzynarodowej Umowy o Prawach Cywilnych i Politycznych Narodów Zjednoczonych – *International Covenant on Civil and Political Rights*, która w artykule 27 mówi: „W tych państwach, w których istnieją etyczne, religijne lub językowe mniejszości, osoby należące do takich mniejszości nie będą pozbawione prawa, łącznie z innymi członkami ich grup, do korzystania z własnej kultury, do wyznawania i praktykowania ich własnej religii i do używania ich własnego języka [...]” (GERTLER, 1983).

Uwiarygodnieniem ładu społecznego Kanady w oparciu o politykę wielokulturowości był stosowny w Konstytucji zapis wprowadzony w roku 1982 w oparciu o Kanadyjską Kartę Praw i Wolności: „Niniejsza Karta ma być interpretowana w sposób zgodny z ochroną i wspomaganie wielokulturowego dziedzictwa Kanady”⁹. W ten sposób obywatele Kanady zyskali oficjalną ochronę wyrażania kulturowego zróżnicowania, które zbudowało współczesne społeczeństwo kraju Indian i Inuitów. Wielokulturowość została uznana za fundamentalny akt kanadyjskiego dziedzictwa i nowy ład społeczny.

⁷ *Wkład kulturalnych grup etnicznych*. „Związkowiec”, 30 października 1970, Toronto.

⁸ *Ibidem*, s. 224.

⁹ *Kto jest Kanadyjczyk?* „Związkowiec”, 19 lutego 1998, Toronto; *Konstytucja Kanady. Akt Konstytucyjny z 1982 r. Kanadyjska Karta Praw i Wolności*, art. 27, s. 102.

Kanadyjski akt proklamacji wielokulturowości poprzedzony był szeregiem wydarzeń, których apogeum przypadło na lata 60. i 70. XX wieku. Wiodącą rolę w tym procesie odgrywały społeczności anglosaska i frankofońska, które dążyły do zbudowania własnej hegemonii. W wyścigu tym pomijano pozostałych mieszkańców. Zapominano o tym (lub ignorowano ten fakt), że społeczeństwo Kanady to tubylcy (*native*): Indianie i Inuici (Eskimosi) – ludność rdzenna oraz imigranci. Licznie przybywających na terytorium Kanady imigrantów na początku XX wieku selekcjonowano, stosując trzy kategorie: 1) uprzywilejowani Anglosasi, Skandynawowie, Niemcy, Holendrzy i Francuzi, 2) nieuprzywilejowani Słowianie i narody południowej Europy, 3) niepożądani Murzyni i Azjaci. Kres takiej selekcji położył premier Kanady Pierre Elliott Trudeau (1968–1979; 1980–1984), który doprowadził do proklamacji oficjalnej polityki wielokulturowości (ŚLIZ, 2004: 23). Była ona dla milionów mieszkańców Kanady szansą i nadzieją życia w kraju, o którym jeden z członków parlamentu federalnego z okręgu Północnego Renfrew L. Hopkins powiedział:

Nie ma podziału w Kanadzie. Kanada jest dla Kanadyjczyków. Każdy, kto jest zdolny do pewnych kompromisów, każdy, kto ma wyrozumiałość dla innych, kto chce pracować i chce się uczyć, znajdzie swoje miejsce w tym kraju i stanie się członkiem narodu kanadyjskiego. [...] jedyne niebezpieczeństwo grożące temu narodowi to negatywny stosunek, brak wiary, ludzie, którzy nie chcą zapuścić swych korzeni w tę ziemię i brak im szczerości, uczciwego podejścia do obowiązków, jakie nakłada na człowieka obywatelstwo kraju (ORŁOWSKA, 1967).

Przyjęte przez władze Kanady założenia polityki wielokulturowości, które konstytuują współczesny ład społeczny, zostały ujęte w ramy dwujęzyczności – język angielski i język francuski – a równocześnie odrzucono idee wielojęzyczności. Nie wyznaczono oficjalnych ram kulturowych, co oznacza wolność jednostek w wyrażaniu własnego systemu aksjologicznego i normatywnego, tradycji, historii i pamięci narodowej, a równocześnie nakazuje troskę o jedność państwa, której gwarantem jest brak dominacji jednej kultury w stosunku do innej¹⁰. Federalna polityka wielokulturowości nie była żadną propagandą i nie miała z nią nic wspólnego. Była udaną próbą stworzenia ładu społecznego w oparciu o wielość grup etnicznych i kulturowych, które zgromadziły się w społecznej przestrzeni Kanady. Fundamentem kanadyjskiego multikulturalizmu uczyniono pakiet ustaw, mówiących m.in. o dwujęzyczności Kanady¹¹, uznaniu Kanady za kraj wielokulturowy (1971), ustanowieniu *Canadian Human*

¹⁰ *Debates*. 12 October 1971, Queen's Printer, Ottawa 1971, s. 8544–8545.

¹¹ *General Introduction. The Official Languages*. Book I. Raport of the Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism. Queen's Printer and Controller of Stationery, Ottawa 1967.

Rights Act (1977)¹², wprowadzeniu *Canadian Charter of Rights and Freedom* do kanadyjskiej konstytucji (1982). Najważniejszy był niewątpliwie akt wprowadzający ideologię multikulturalizmu, której fundamenty przedstawił premier Pierre E. Trudeau, mówiąc:

Mamy dwa języki urzędowe, nie ma urzędowej kultury ani też żadna grupa etniczna nie ma przewagi nad innymi grupami. Każdy obywatel jest Kanadyjczykiem i wszyscy winni być traktowani równo i sprawiedliwie. [O tym – A.Ś., M.S.S.], że ktoś należy do grupy etnicznej, decyduje nie tylko jego pochodzenie i język ojczysty, ale poczucie przynależności do tej grupy i to, co Komisja nazywa wspólną wolą egzystencji. Rząd podziela to zdanie [...]¹³.

Wolność osobista jednostki byłaby skrepowana, gdyby jednostka pozostawała całe swoje życie w granicach kulturowych i językowych swojej grupy narodowej, w której się urodziła. Ważne stało się, aby każdy Kanadyjczyk miał okazję nauczenia się przynajmniej jednego języka urzędowego przy równoczesnej gwarancji kultywowania własnego języka etnicznego¹⁴. Kanadyjska polityka wielokulturowości jest postrzegana jako ważne zapewnienie wszystkim Kanadyjczykom kulturowej dowolności. Stała się przydatna w przełamywaniu dyskryminacji i etnicznej zawiści. Jeżeli jedność narodu ma mieć głęboki, osobisty sens, musi się opierać na wierze we własną, indywidualną tożsamość. Z tego wyrasta szacunek dla innych ludzi i chęć dzielenia się myślami, działaniami i dążeniami. W tym duchu rząd zachęcał grupy etniczne, aby dzieliły się z innymi swoim kulturowym dziedzictwem. Tylko wiedza na temat tego, co inne, przełamuje wzajemną niechęć, lęk i pozwala budować trwałą jedność. W jednym ze swoich przemówień premier Trudeau powiedział:

Chciałbym podkreślić opinie rządu, że polityka wielokulturowości w ramach dwujęzyczności jest przede wszystkim świadomym poparciem indywidualnej swobody wyboru. Po prostu możemy być sobą. Lecz tego nie można pozostawić przypadkowi. To musi być poparte słowem i czynem. Jeśli ta wolność wybierania zostaje zagrożona w jakichś grupach, wtedy jest ona w niebezpieczeństwie w ogóle. Polityka rządu zmierza do usunięcia tego rodzaju niebezpieczeństw i zabezpieczenia tych swobód [...]¹⁵.

W słowach tych zawarta została deklaracja zasad równości kulturowej społeczeństwa Kanady. Są manifestem swobód i bezpieczeństwa obywatelskiego,

¹² *A Canadian Charter of Human Rights*. Honourable Pierre Elliott Trudeau Minister of Justice. Queen's Printer and Controller of Stationery, Ottawa 1968.

¹³ *Narodziny polityki wielokulturowości*. „Związkowiec”, 29 grudnia 1983, Toronto.

¹⁴ http://laws.justice.gc.ca/en/charter/const_en.html.

¹⁵ *Narodziny polityki wielokulturowości...*

deklaracją kulturowej równości i ładu społecznego stworzonego na fundamencie kulturowej i etnicznej różnorodności.

Głos imigranta na zakończenie

Idea społeczeństwa wielokulturowego tworząca fundament ładu społecznego to zbliżenie i integracja grup etnicznych i kulturowych tworzących społeczną przestrzeń konkretnego państwa. To zbliżenie ludzi, tragarzy rozmaitych kręgów kulturowych, poprzez wzajemne poznawanie się, rozumienie kulturowych odmienności, zatracanie lęku przed innością i współpracę, która zawiera w sobie lojalność państwową i prowadzi do zrozumienia kulturowego.

Drogę tworzenia ładu społecznego w oparciu o różnorodność kulturową i etniczną wytyczyła Kanada. To społeczeństwo kraju Indian i Inuitów jako pierwsze na świecie przeobraziło ład społeczny stworzony przez rdzenną ludność (kanadyjskich Aborygenów) w ład zbudowany na fundamentach kultur przywiezionych przez imigrantów ze wszystkich kontynentów, ale w szczególności z Europy. Nie był to proces ani krótkotrwały, ani prosty, ale można powiedzieć, że zakończony sukcesem, chociaż nie wszyscy podzielają tę opinię.

Głos sprzeciwu wyraża imigrant z Trynidadu Neil Bissoondath. Zauważył on, że polityka wielokulturowości zamyka przedstawicieli grup etnicznych w ramach ich własnej społeczności i uniemożliwia rozwój. Zachęca do kurczowego trzymania się tradycyjnych kultur, oddzielając od wszelkich inicjatyw budowy i udziału w dominującym nurcie kultury Kanady (BISSOONDATH, 1994). Zapewne słowa te nie są zupełnie pozbawione racji, ale naszym celem było pokazanie dynamiki tworzenia się ładu społecznego w przestrzeni występowania wielu grup etnicznych i kulturowych. Nasze rozważania odnieśliśmy do Kanady, ale wydaje się, że w epoce globalizacji, a przede wszystkim rewolucji migracyjnej, problem ten dotyka wielu państw współczesnego, nade wszystko rozwiniętego, świata. To świat, który wyeliminował rutynę życia codziennego, gdyż „życie bez niespodziewanych wydarzeń, małych dramatów, dysonansów i zgrzytów to wegetacja. Dlatego modły kieruję do nieznanego bóstwa w przestworzach – wypełnij me życie przygodą, treścią, racją bytu!” (BARKAI, 2013: 9).

Literatura

- A Canadian Charter of Human Rights*, 1968: Honourable Pierre Elliott Trudeau Minister of Justice. Ottawa, Queen's Printer and Controller of Stationery.
- BARKAI J., 2013: *Dzień rutyny*. W: *Zatracona metropolia*. Przeł. V. WEIN. Lublin, Werset.
- BISSOONDATH N.D., 1994: *Selling Illusions: The Cult of Multiculturalism in Canada*. Toronto, Penquin.
- BRZEZIŃSKI T., 1963: *Pod adresem Królewskiej Komisji*. „Związkowiec”, 2 XI. Toronto.
- COMTE A., 2001: *Rozprawa o duchu filozofii pozytywnej*. Przeł. J.K. Kęty, Wydawnictwo Antyk.
- Debates*. 12 October 1971. Ottawa, Queen's Printer.
- General Introduction. The Official Languages*. Book I. *Raport of the Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism*, 1967: Ottawa, Queen's Printer and Controller of Stationery.
- GERTLER W., 1983: *Wielokulturowość a KPK.*, „Związkowiec”, 8 XII. Toronto.
- GOLKA M., 2007: *Socjologia kultury*. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- KIJEWSKA-TREMBECKA M., 1994: *Kanada – Naród czy wspólnota polityczna. Analiza kanadyjskich procesów integracyjnych*. „Prace Polonijne”, z. 19. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Konstytucja Kanady. Akt Konstytucyjny z 1982 roku. Kanadyjska Karta Praw i Wolności. Kto jest Kanadyjczyk?* 1998: „Związkowiec”, 19 II. Toronto.
- LE CLÉZIO J.M.G., 2010: *Wojna*. Przeł. K. TEODOROWICZ. Warszawa, Wydawnictwo W.A.B.
- Narodziny polityki wielokulturowości*, 1983: „Związkowiec”, 29 XII. Toronto.
- ORŁOWSKA K., 1967: *Bilans Złotu Stulecia*. „Związkowiec”, 16 IX. Toronto.
- Premier Pearson o roli grup etnicznych w Kanadzie*, 1964: „Głos Polski”, 30 IV. Toronto.
- Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism. Book IV, The Cultural Contribution of Other Ethnic Groups*, 1970. Ottawa, Queen's Printer.
- RYCERSKA I., 2003: *Grupy narodowe i etniczne w systemie politycznym Kanady*. Kielce, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej.
- SZACKI J., 2002: *Historia myśli socjologicznej*. Wydanie nowe. Warszawa, PWN.
- ŚLIZ A., 2004: *Szkolnictwo polskie w Kanadzie*. „Śląsk Opolski”, nr 3.
- ŚLIZ A., 2009: *Wielokulturowość: iluzje czy rzeczywistość? Socjologiczne studium przypadku na przykładzie Kongresu Polonii Kanadyjskiej*. Opole, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- TURNER J.H., 1998: *Socjologia. Koncepcje i ich zastosowanie*. Przeł. E. RÓŻAŁSKA. Poznań, Wydawnictwo Zysk i S-ka.
- Wkład kulturalnych grup etnicznych*, 1970: „Związkowiec”, 30 X. 1970, Toronto.
- WOŹNICKI A., 1964: *Zagadnienia dwukulturowości*. „Związkowiec”, 14 X. Toronto.
- Zalecenie Komisji B&B*, 1970: „Związkowiec”, 24 IV. Toronto.
- ZINS H., 1975: *Historia Kanady*. Wrocław–Gdańsk, Ossolineum.